

Hassas Konular

Akıllı Güç İşbaşında: Ortadoğu'da Pasif Devrim Devam Ediyor

Mehmet Akif Okur

15 Şubat 2010

Tahrir Meydanı'nda başlayıp Mübarek'in istifasıyla yeni bir aşamaya geçen hadiseler hakkındaki değerlendirmeler, kendi içlerinde değişik varyasyonlara ayrılan iki ana perspektif etrafında kutuplaşmış vaziyetler. Bu açıklama modellerinin temsil ettiği ideal tiplerden ilki, Mısır'da tüm boyutlarıyla spontane bir halk ayaklanmasının yaşandığını, kitlelerin kendi iradeleriyle demokratik bir düzene geçiş için sokaklara döküldüğünü savunuyor. Diğerine göre ise, olan-biten her şey neredeyse tamamen Batılılar tarafından yazılan bir senaryodan ibaret. Peki aslında ne oluyor?

Söz konusu uçlardan başlayarak zaman zaman birbirine yaklaşan yorum okyanusunda rotamızı bu sorunun cevabına sabitleyebilmek için iki temel şeye ihtiyacımız var. Halihazırda Ortadoğu'daki dönüşüm dalgasına hayat veren dinamikler, yerel, bölgesel ve küresel aktörler ile bunlar arasındaki etkileşimi teşhis etmemizi kolaylaştıracak tarihsel hafıza, sağlıklı bir analizin ön şartı. Toplumsal dönüşümler tarihinin büyük ustalarının sundukları kavram dizisi ise geçmiş ve güncel olanı tutarlı bir anlam haritası üzerinde buluşturmamızı sağlayacak.

Aceleci okuyucu için nihai değerlendirmemizi baştan söyleyelim. Bugün şahit olduklarımız, Ortadoğu'da 11 Eylülün ardından başlatılmakla birlikte, Irak'taki işgal görüntüleri ve Filistin seçimleri sonrasında duraklayan "pasif devrim" dalgasının devamı. Elbette değişim talebiyle isyan eden göstericiler de, şikayet ettikleri toplumsal, siyasi ve ekonomik şartlar da gerçek. Ancak patlayan öfkenin muhatabı olan baskıcı rejimi uzun müddet destekleyen ABD'nin, mağdurların değişim taleplerinin önünü açışı ise aynı gerçeğin diğer yüzü. Bu hamlenin hedefi, ülke içinde iktidar el değiştirirken, Mısır'ın bölge jeopolitiğindeki yerinin korunması. Mübarek'in gidişi Mısır'ın toplumsal meşruiyeti daha yüksek bir rejimle ABD'yle dostluğunu sürdürmesi anlamına gelecekte değişim için desteklenmesin? Üstelik aksi yöndeki bir tutum, yani Mübarek'in sırtının sıvazlanmaya devam edilmesi, diktatörün üzerine çektiği şimşekleri doğrudan ABD'ye yöneltiyorsa? 11 Eylül saldırılarını gerçekleştiren teröristlerden kaç tanesi Mısırlıydı hatırlıyor musunuz?

Gramscigil Pasif Devrim kavramının bazı yorumlanış biçimleri, bu karmaşık denklemin anlamak için bize analitik bir pencere sunabilir.¹ Bu stratejiyi kısaca baskıcı "dost" rejimlerdeki muhalefet hareketlerini dönüştürme gayreti şeklinde tarif edebiliriz. Hedefi ise, otoriter yönetimler üzerindeki yukarıdan sosyal denetimin yerini sivil toplum katmanlarının etkilenmesi ve biçimlendirilmesi yoluyla oluşturulan alttan sosyal kontrole bırakmasıdır. Despot rejimleri desteklediği için ABD'ye duyulan öfke, muhalefetin dayandığı özgürlük taleplerine arka çıkılmasıyla sadece mevcut iktidar yapılarına yönelmekte, değişim gerçekleştiğinde ise yönetime gelenler yine ABD'nin "dostları" olmaktadır. Bu süreç içerisinde muhalefetin ideolojik karakteri de dönüşüme uğramakta, iktidara giden yolların açılması karşılığında sunulan "meşruiyet çerçevesi" içinde yeniden tanımlanmaktadır. Bu sayede, kaynağında zamanın ruhunu temsil eden demokratikleşme taleplerinin yaratabileceği istikrarsızlık korkusu bulunan jeopolitik endişeler teskin edilmektedir.

Bu perspektiften doğan "güvenlik için demokrasi" yaklaşımı 11 Eylül sonrasında Ortadoğu'ya yönelik Amerikan "dönüştürücü diplomasi"sinin kılavuzu haline geldi. Kademeli olarak bölge ülkelerindeki muhalefet hareketlerinin ve beslendikleri sosyal zeminin anti-Amerikan nitelikleri dönüştürülmeye çalışıldı. "Yumuşak güce" dayalı bu faaliyetin

¹ Konuyla ilgili detaylı bilgi için bkz. Mehmet Akif Okur, **Emperyalizm, Hegemonya, İmparatorluk**, A Kitap, Ankara 2010.

amacı, eski muhalifleri "yeni meşruiyet" çerçevesi içinde siyasal sistemlerle bütünleştirerek normalleştirmek ve böylece daha istikrarlı müttefikler kazanmaktır. BOP/GOP çerçevesinde temas kurulan grupların başında ise Müslüman Kardeşler geliyordu.

İki önemli faktör bu yönde atılan adımları durdurdu. Bunlardan ilki Irak'ta akmaya devam eden kandır. Özellikle işkence haberleri, demokrasi projesinin arkasındaki gücün inandırıcılığını yok etti. Amerika ile ilişkilendirilen her kişi ve grubun itibar erozyonuna uğradığı bir döneme geçildi. Seçimlere girmesi için teşvik edilen HAMAS'ın sandıkta kazandığı zaferin ardından seçmenleriyle birlikte cezalandırılması, projenin iflas noktasını temsil etmektedir. Amerika, İsrail ve Mübarek yönetimi gibi aktörleri buluşturan bölgesel statüko bloğu karşısında geri adım attı.

Obama iktidarının projeyi raftan indireceğine dair işaretlerden biri, Dışişleri bakanı Clinton'ın 2009'da göreve başlarken Senato'da savunduğu "akıllı güç" yaklaşımıydı. İç politikanın ihtiyaçlarına cevap verme kaygısının izlerini taşıyan bu tanımlama çok fazla yenilik içermese de, pasif devrimler dizisinin desteklenmeye devam edileceğini ima ediyordu. Obama yönetimi ve İsrail arasında daha ilk günlerden başlayan gerilim değerlendirilirken bu husus da dikkate alınmalı. Nitekim Kahire'deki isyanın başladığı sıralarda yayınlanan Wikileaks belgeleri Amerika'nın Mısır'da sivil toplumun geliştirilmesi için yakın dönemde yeniden gayret sarf ettiğini gösteriyor. Meydanlara ilk inen grupların nitelikleri ve örgütlenme biçimleri de bu iddiaları doğruluyor.

Bundan sonraki adım ne mi olacak? Muhtemelen ordunun nezaretinde gidilecek seçimlere kadarki zaman zarfında meydanlarda beraber geceleleyen gruplardan yeni bir iktidar bloğu oluşturulmasının yolları araştırılacak. Mısır'da bir liberal-muhafazakar koalisyonun kurulması mümkün mü? Bir unsurunun Batı'ya karşı rejimin garantörlüğünü üstleneceği, diğer parçasının da kitlesel halk desteğini garanti edeceği bir model. Galiba önümüzdeki aylar, Müslüman kardeşlerin böyle bir gelecek için hem eğitilip hem de sınanacağı bir dönem olacak. "Akıllı gücün" "Türkiye modeli"ne de pasif devrimin en çok bu safhasında ihtiyaç duyacağı anlaşılıyor.

Mehmet Akif Okur, Doç.Dr., Gazi Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi; KÖKSAY Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü YK Üyesi ve KÖK Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Serisi Editörü.

KÖKSAY E-Bülteni, KÖK Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Vakfı (KÖKSAY) tarafından çıkarılmaktadır. KÖKSAY bağımsız ve bağlantısız, günlük siyasî konumu olmayan bir kurumdur; merkezine Türkiye ve Türk dünyasını alarak araştırmalarını ulusal ve uluslar arası sosyal, siyasî ve stratejik konulara yoğunlaştırır, araştırma ve incelemeler yapar. Dolayısıyla, bu yayında ifade edilen bütün görüşler, değerlendirmeler ve varılan sonuçlar yalnızca yazarlarına aittir.

© 2011, KÖK Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Vakfı. Bütün hakları saklıdır.